

**Senka Kovač, Marsel Griol i naučna preispitivanja na kraju dvadesetog veka, Muzej afričke umetnosti, Beograd 2007. 126 str.**

Malo je antropologa koji su imali tu "sreću" da kolege preispitaju njihov rad ponovljenim istraživanjima bilo da ih slave ili osporavaju, radilo se, naravno, o najvećim imenima svetske antropologije. Ponovljena istraživanja na kraju XX veka postala su značajna, provokativna i metodološki plodna tema, nedovoljno poznata domaćoj naučnoj javnosti. Tema ponovljenih istraživanja predmet je interesovanja Senke Kovač, vanrednog profesora na Odeljenju za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, afrikanistkinje koja se poduhvatila nimalo lakog zadatka da domaću naučnu javnost upozna sa naučnim preispitivanjem terenskih istraživanja i rada jednog od najpoznatijih afrikanista prve polovine XX veka u Francuskoj, Marselom Griolom. Autorka se našla na nezahvalnom, ali za antropologiju korisnom zadatku, da preispita "preispitivanja" i evaluaciju Griolovih istraživanja na osnovu ponovljene studije holandskog antropologa Voltera Van Beka. Nezahvalnom i korisnom zadatku iz više razloga: prvo, trebalo je proceniti vrednost različitih etnografskih interpretacija jedne kulture i vešto izbeći zamke u koje neminovno zapadamo u ovakvim slučajevima. Takozvane zamke mnogobrojnih pitanja koja proizilaze iz pitanja "ko je u pravu?", a kojima su bili opsednuti antropolozi nakon prvog najpoznatijeg primera rušenja jednog antropološkog autoriteta, Margaret Mid. S toga je autorka jasno stavila do znanja da se neće baviti pitanjem ko je u pravu i čija "etnografska istina" odgovara stvarnom stanju. Njen cilj je, pre svega, da akcentuje značaj ponovljenih studija i polemika koje su vodjene, kako bi ukazala u kom smislu su one metodološki plodne za buduća istraživanja Dogona.

Autorka se opredelila da čitaocu knjige najpre (u prvom poglavlju) kritički predstavi Griolov metod etnografije, koji je izložio u knjizi *Méthode de l'ethnographie*, a njegova saradnica Žermen Diterlen objavila godinu dana nakon njegove smrti (1957), a tek potom (u drugom poglavlju) i Van Bekovu evaluaciju Griolove etnografije, otvoreno zamerajući Van Beku što nam nije pružio mogućnost da se upoznamo i sa njegovom metodologijom ponovljenih istraživanja. Senka Kovač se dosledno drži principa, koji su čini mi se pojedini preispitivači Griolove etnografije zanemarivali, te smatra da je Griolov tradicionalni etnografski koncept i metod, i pored izvesnih ograničenja, za svoje vreme, tridesete i četrdesete godine, bio dobar, te da su kritike Džejma Kliforda preterane. Naime, Kliford procenjuje da je na osnovu Griolove knjige *Metod etnografije* veoma teško razlučiti šta su neki idealni modeli metoda terenskog rada zasnovani na nesredjenom iskustvu, a šta je od toga zaista primenjivano i provereno na terenu. Zahvaljujući jasnoći izražavanja i konzistentnoj interpretaciji autorke, možemo i sami da zaključimo kako je malo razloga da ne verujemo Griolu i njegovoj kćerki koja je nagla-

sila da je knjiga rezultat Griolovog terenskog iskustva i ličnog prakticiranja metoda etnografije. Dakle, Griolov metod je za vreme u kojem je radio bio sasvim relevantan, a sam Griol je elaborirao niz problema na koje nailazi istraživač kao i načine kako da ih prevaziđe.

Tradicionalna terenska istraživanja, kojima je antropologija krajem XIX i početkom XX veka napravila skok u metodskom pristupu i distinkciju u odnosu na druge društvene nauke i humanističke discipline, predstavljaju društveni odnos između istraživača i ispitanika. Probleme i pitanja koja proizilaze iz ove interakcije Senka Kovač razmatra u trećem delu, implicitno nam stavljajući do znanja da je odgovor na ova pitanja način da razumemo sama Griolova istraživanja i osporavanja. Da li bi antropolozi poput Van Beka ili Frimana ostrašćeno rušili vrednosti jedne etnološke škole da su imali na umu osnovni princip kojim se moramo rukovoditi u evaluaciji nekog istraživanja, a to je da ga sagledavamo u kontekstu vremena u kojem je nastao, ostvarivanju cilja kojem se istraživanjem težilo kao i samog teorijskog i metodskog pristupa. Naime, najznačajniji predstavnik francuske škole terenskih istraživanja, Griol, je sasvim legitimno i za to vreme primenjivao drugačiji metod istraživanja budući da je njegovo terensko istraživanje zasnovano na drugačijim pretpostavkama i da je uglavnom cilj njegovih istraživanja bio prikupljanje materijala za muzejske zbirke. To što je veliki deo angloameričke antropologije zdušno prihvatio metod posmatranja sa učestvovanjem koji je podrazumevao znanje lokalnog jezika i kontinuiran dugotrajan boravak u zajednici koji je sam po sebi, kako se smatralo, pretpostavljao i obezbeđivao objektivnu percepciju, obradu i prezentovanje, ne znači da su u to vreme svi drugi metodi, pa i ovi koje je koristio Griol, morali da padnu u zaborav. Međutim, upravo u takvoj klimi počela su, šezdesetih godina, glavna osporavanja Griola, od strane istraživača kao što su Žorž Balandije i Meri Daglas. Kritike su upućene, pre svega, na račun korišćenja prevodilaca i rada sa privilegovanim kazivačima. Autorka razmatra diskusije nekoliko antropologa, počev od sedamdesetih pa do danas, važnog pitanja koje je uostalom i inicirano ponovljenim istraživanjima, o odnosu između istraživača i informatora. Jedno od važnih pitanja, naročito na Griolovom primeru, je sklonost nekih informatora laganju. Razvoju metodologije na terenu i antropološke teorije doprinela bi dosledna i uporediva tipologija laganja, kako smatra Salamon. Ako laž shvatimo kao oblik komunikacije i sociokulturološki podatak, te iznadimo načine da identifikujemo i otkrijemo značenja laži, verovatno bismo došli do jednog novog i značajnog korpusa sociokulturoloških informacija. Upravo nas autorka navodi da zaključimo da je i sam Griol uočio vrednost lažnog svedočenja u otkrivanju "suštinskih principa ili principa date institucije". Na izvestan način dao je i tipologiju lažljivaca: oni koji lažu iz zabave, susretljivosti, materijalnog interesa, kao i oni koji to čine iz straha od svojih ili straha bogova. Istraživač može da otkrije neki su-

štinski razlog i otkloni mnoge nejasnoće ako se ozbiljnije pozabavi ovim poslednjim slučajem, smatra Griol.

U poslednjem poglavlju Senka Kovač preispituje materijal vezan za simboliku egzistencijalnog i svetog prostora, gde na kraju konstatuje da jedino što možemo da učinimo je da verujemo Griolu ili da ga čitamo kao neproverenu literaturu.

Autorka u zaključku pledira za sistematska, interdisciplinarna istraživanja sa precizno koncipiranim planom i ciljem istraživanja u koja bi se uključili antropolozi iz različitih sredina. Ovakva ponovljena istraživanja nadomestila bi nedostatak Van Bekovih koji je, kako smatra autorka, iako timski i interdisciplinarno istraživao, na kraju prezentovao rezultate koji osporavaju Griola samo na osnovu sopstvenih istraživanja.

Inače, ono što, pored samog sadržaja knjige, smatram veoma važnim, mada se mnogi neće složiti samnom kada je reč o naučnim delima, je grafičko rešenje korica. Mlada arhitektica Jelena Kovač, opredelila se za minimalizam u grafičkoj umetnosti i napravila veoma dopadljive i "otmene" korice. Neuobičajeno rešenje za ovaj tip knjige, ali karakteristično za vokaciju mlade autorke, je i prikazivanje mapa i planova na paus papiru.

Knjiga Senke Kovač pisana je razumljivim jezikom, odmereno kritičkim tonom, bez pretencioznih zaključaka, dok je upravo autorima koji se bave preispitivanjem ponovljenih istraživanja ili sami ponovo istražuju, često svojstven ostrašćen, ironičan i potcenjivački ton. Autorka na kraju ukazuje na pitanja koja su ostala otvorena nakon ponovljenih istraživanja Dogona, budući da Van Bek nije odgovorio na važno pitanje kakve metodološke pouke izvodi iz evaluacije i novih saznanja do koji je došao, kako bi izgledao udžbenik koji bi ponudio četiri osnovne radnje i metode u izvodjenju ponovljenog istraživanja. I pored još niza pitanja kao što su: da li Van Bek vlada jezikom dogo so ili je radio sa prevodiocem, koje tehnike je koristio, kao i nekih informacija o ključnim informatorima Griola ili njihovim naslednicima, autorka zaključuje da je studija Voltera Van Beka značajna, u tom smislu, što je pokrenula diskusiju o važnim temama vezanim za terensko istraživanje a ujedno i trasirala pravac budućih istraživanja Dogona.

I na kraju, knjiga *Marsel Griol i naučna preispitivanja na kraju dvadesetog veka*, predstavlja kompetentan uvid u metodološki značaj ponovljenih studija i podsticaj za dalja preispitivanja različitih metodoloških i epistemoloških aspekata terenskog istraživanja na konstruktivan način, onako kako je to autorka učinila u ovoj knjizi.

**Lidija Radulović**